

Jaroslav Pošvář

(1900 – 1984)

Jaroslav Pošvář, další z právních historiků z „vůle osudu“, patřil spolu s Jiřím Cvetlerem a Hynkem Bulínem k těm málo profesorům brněnské právnické fakulty, kteří na ní působili před jejím zrušením v roce 1950 a ještě se nejen dožili jejího znovuotevření v roce 1969, ale krátký čas na ní znovu pedagogicky působili (dalším byl Vladimír Kubeš).

Jaroslav Pošvář se narodil 1. října 1900 v Brně v rodině finančního konceptního úředníka. V roce 1910 nastoupil na I. české státní gymnázium v Brně, kde za devět let (1919) maturoval. Na podzim téhož roku se zapsal na novou Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde 30. června 1924 také promoval. Absolvováním fakulty ovšem jeho studentské období zcela neskončilo, protože ještě pokračoval ve studiu sociologie a filozofie na filozofické fakultě brněnské univerzity. To nasvědčovalo, že se chce věnovat právu nejen čistě prakticky. Ostatně zájem o vědeckou práci projevili i účastí v prvním právně filozofickém semináři prof. Františka Weyra a v semináři trestního práva, vedeném prof. Jaroslavem Kallabem.

Po ukončení studia na právnické fakultě a získání doktorátu Jaroslav Pošvář vstoupil do státní služby jako koncipient politické správy. Nejprve byl přidělen k zemské školní radě v Brně, pak postupně k různým oddělením zemského úřadu. V září 1925 s velmi dobrým prospěchem složil politickou ustanovovací zkoušku. Hned v říjnu 1925 nastoupil vojenskou službu, avšak již koncem března 1926 jej vojenská správa jako přespočetného přeložila do zálohy. Krátce poté nastoupil k okresnímu úřadu Brno – venkov, kde po povýšení jako komisař politické správy působil do dubna 1930.

V roce 1930 novým Pošvářovým působištěm stalo ministerstvo vnitra, kde pak pracoval po celá třicátá léta i za Protektorátu Čechy a Morava (naposled ve funkci vrchního odborového rady). Jak uváděl ve svém životopise, dřívější zaměstnání jej plně zatěžovala, proto do konce dvacátých let publikoval jen sporadicky, a až „*pravidelně rozdělená pracovní doba na ministerstvu*“ mu umožnila soustavně se věnovat vědecké práci. Jeho pracovní zařazení jej směřovalo ke správnímu právu. V rámci tohoto oboru se už před příchodem na ministerstvo věnoval problematice trestního práva správního, s nímž přicházel do kontaktu při původním působení v orgánech územní správy (články *Náhrada škody v trestním řízení správním a Dopravní policie* v letech 1927 a 1929 ve Všehrdu), a pak i té části správního práva, která se týkala obchodních společností, respektive především akciových společností, a kterou aplikovalo ministerstvo vnitra. V roce 1937 se na právnické fakultě v Brně s jistými problémy habilitoval (podkladem jeho habilitace byla práce *Nástin správního práva trestního I.*, kterou s podtitulem *Studie o některých pojmech, zejména o vině* v roce 1936 vydal Orbis) a hned na to začal přednášet problematiku trestního práva správního. Pedagogické práce si však mnoho neužil, protože v kritické době roku 1938 musel pro zaneprázdnění na ministerstvu přednášky přerušit. A pak už přišel Mnichov, okupace a uzavření vysokých škol.

Po znovuotevření vysokých škol v roce 1945 Jaroslav Pošvář opustil ministerstvo vnitra a na fakultě, která jej vychovala, nastoupil jako profesor „*nauky správní a práva správního*“. Uplatnění našel i v řadě funkcí na fakultě a v letech 1948 – 1949 se stal i jejím děkanem. Likvidací fakulty v roce 1950 se mu uzavřela další z životních kapitol, kapitola naplněná vědeckým a zčásti i pedagogickým zájmem o problematiku státní správy a správního práva.

Hmatatelným dokladem Pošvářovy aktivity v tomto jeho životním období je dlouhá řada prací z oboru správního práva, které publikoval jak monograficky, tak časopisecky. Především je třeba připomenout jeho práce z oblasti akciového práva, které jsou vzhledem k jeho další a výraznější profilaci méně známé. V této oblasti věnoval pozornost jak vybraným dílčím otázkám, například v člancích *Význam sídla akciové společnosti* (Hospodářská politika 1933), *Práva akcionáře před valnou hromadou akciové společnosti* (Hospodářská politika 1935) nebo *O právní povaze povolení ku zřízení akciové společnosti* (Všehrd 1936), tak i ucelenějším pohledům, jako v článku *O reformě akciového práva v Anglii* (Právník 1932). Zvláště je třeba poukázat na jeho obsáhlý komentář akciového práva s názvem *Akciová společnost*, vydaný v Praze v roce 1933. Zpracoval jej v podobě vzorových stanov, v nichž je u každého ustanovení výklad o jednotlivých pojmech, seznam příslušných právních předpisů a judikatury Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu. Druhá část pak obsahuje texty právních předpisů a třetí vzory žádostí a příloh. V té době šlo o první a současně jedinou publikaci tohoto druhu.

V oblasti správního práva trestního, jemuž ve vědecké práci v meziválečném období Jaroslav Pošváb věnoval převážující pozornost, je jeho dílo představováno četnými články a studii, jakož i třemi většími pracemi, které publikoval v rozmezí deseti let. Z jeho časopisecké a sborníkové tvorby připomeneme například statě *O deliktech podle bankovního zákona* (Veřejná správa 1933), *O vině správních deliktů* (Veřejná správa 1936), *O formě viny u přestupků podle zákona o sociálním pojištění* (Svépomoc 1936), *O příslušnosti přestupků podle zákona o sociálním pojištění* (Svépomoc 1936), *Právo milosti ve správním řízení trestním* (Všehrd 1936), *O správním donucení pořádkovým trestem* (Laštovkova pocta 1936) nebo *Základy trestního řízení o přestupcích živnostenského řádu* (Živnostenské právo a politika 1937). Komplexnější pohled obsahuje první část *Nástinu správního práva trestního I.* z roku 1936, *Správní trestní právo a řízení v judikatuře Nejvyššího správního soudu* z roku 1937 a druhá část *Nástinu správního práva trestního*, vydaná až v roce 1946. Podal v nich ucelený přehled tehdy málo zpracované problematiky, která ještě v té době nebyla upravena zákonem, nýbrž starými ministerskými nařízeními. Mimořádně přínosná byla již první z uvedených publikací, která obsahuje dosud podnětný výklad některých pojmů správního práva trestního, a to počínaje pojmy správa a veřejná správa přes pojmy správní právo a správní právo trestní až k pojmu viny ve správním právu trestním. V případě druhé monografie jde potom o systematické uspořádání právních vět nálezů Nejvyššího soudu správního. První část publikace pojednává o nálezech, které se týkají hmotného správního trestního práva, a to zejména jednotlivých druhů správních deliktů, viny a trestu. Část druhá je potom věnována nálezům z procesního správního trestního práva, a to nejprve řízení na prvním stupni a dále řízení na druhém stupni. Právní věty jsou potom v závěru monografie doplněny texty příslušných předpisů a ministerských oběžníků. Poslední z uvedených monografií je věnována administrativním trestům a správnímu trestnímu řízení. V první části práce se pojednává o principu legality ve správním právu trestním, obecně o právním trestu, dále o trestu správním a trestu soudním. Dále je v práci věnována pozornost vlastnímu pojmu správního trestu, trestu pořádkovému a vzájemnému poměru těchto trestů. Samostatná kapitola je potom věnována i trestům disciplinárním. Druhá část práce nejprve pojednává o jejich příslušnosti ke správnímu trestnímu řízení, dále o zahájení a průběhu správního trestního řízení na prvním i druhém stupni. Další část této práce je potom věnována srovnávací studii předpisů v té době platných v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jakož i norem slovenských a rakouských.

Uvedenými pracemi se však monografická tvorba Jaroslava Pošváře nevyčerpala. Mimo dosud uvedené okruhy svého odborného zájmu se věnoval i otázkám obecných a hraničních problémů správního práva a pustil se i do syntetických pohledů na správní právo. Vysoce reprezentativním dokladem této oblasti jeho zájmu je monografie *Obecné pojmy správního práva*, publikovaná v roce 1947. V ní věnoval pozornost pojmu práva a jeho metodologii, včetně otázky rozlišování veřejného a soukromého práva. Dále podrobně rozebral pojem práva, věnoval pozornost pojmu správa obecně, jakož i pojmům veřejná správa a soukromá správa, dále pojednal o poměru veřejné správy k soudnictví a zákonodárství, o subjektech veřejné správy, rozdělení veřejné správy, o policii a o samosprávě a správnímu dozoru. Další část monografie věnoval správnímu právu, a to nejprve pojmu správní právo, jeho pramenům, interpretaci a aplikaci správního práva a mezím platnosti správního práva. Na to navázal pojednáním o správních aktech, správním řízení, správním řízení trestním a správním řízením exekučním.

Pro všechny výše uvedené monografie je příznačné, že vesměs obsahují obecné úvahy, které zároveň v příslušné míře reflektují platné právo. Tyto publikace jsou zpracovány za hojného využití zahraniční literatury, a to zejména rakouské, anglické, italské a částečně i německé. Autor těch pramenů využívá nejen pro předestření a zhodnocení tam uvedených odborných názorů, ale i pro konfrontaci s názory svými. Vzhledem k tomu, že se převážná část pojednání v Pošvářových monografiích pohybuje v obecné nebo zobecněné rovině, mají tyto publikace trvalou hodnotu a příliš nepodléhají změnám v právní úpravě. To platí zejména o těch partiích, v nichž se pojednává o metodologických a pojmových otázkách.

Uvažování o teoretických základech práva a jeho disciplíny, z něž je zcela zřejmý jeho příklon k normativní právní škole, jej přivedlo i k úvahám o důsledcích rozlišování skutečnosti, postulátu a normy (*Skutečnost, postulát, norma* in *Časopis pro právní a státní vědu*; 1935). Při tom se pokusil zavést do práva nové hledisko *de lege applicata*, které by doplnilo vžitě pohledy *de lege lata* a *de lege ferenda*. Vyšel při tom z úvahy, že pohled *de lege ferenda* je teleologický, protože při něm vidíme postulát, to, co je teprve jako budoucí norma chtěno, a hledisko *de lege lata* zase odpovídá statickému zkoumání práva normativní metodou. Ani jeden z uvedených pohledů však není s to zachytit složitou situaci při tvorbě nové druhotné normy, tedy to, co se děje při aplikaci práva, kdy se prolínají normativní, teleologický i kauzální přístup (v článku *O aplikaci právních norem soudy a úřady správními* ze Sborníku prací k počtě šedesátých narozenin Jaroslava Kallaba aplikaci popsal jako proces vycházející z roviny normativního nazírání a přes rovinu zpětné finality ústící do kauzality). Pro tuto zvláštní situaci proto vyhradil třetí hledisko – *de lege applicata*. Takže například o deliktu můžeme uvažovat *de lege ferenda* (co by mělo být trestáno), *de lege lata* (co má být trestáno podle platného práva) a *de lege applicata* (co by mělo být a je trestáno v konkrétním případě).

Nová etapa jeho života začala jeho přidělením do brněnské pobočky Slovanského ústavu ČSAV, kde působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1961. Začal se zajímat zejména o numismatiku, jejíž přednášky navštěvoval jako externí posluchač brněnské filozofické fakulty. Pozornost věnoval zejména studiu regálních práv (horní a mincovní právo, právo viničné) a moravskému i slezskému mincovnictví. Průkopnickou prací bylo jeho studium písemných materiálů v archívech k dějinám moravského mincovnictví. Výsledky shrnula vedle řady článků a studií syntéza o mincování moravských měst (*Moravské mincovny*, Brno 1970). Šíře rozhledu, hluboké znalosti i vědecká erudice jej vedly k úspěšnému řešení problematiky vzniku mince u západních Slovanů (například studie *Počátky mince u polabských Slovanů* z roku 1958 nebo *Die byzantinische Währung und das Grossmährische*

Reich z roku 1965), ale i ekonomických otázek nejnovějších časových úseků (například *Mincovní opatření na Moravě v letech 1750 – 1858* v Moravských numismatických zprávách z roku 1970 nebo *Administrativně ekonomická opatření na Moravě v 18. a první polovině 19. století*, vydaná UJEP v Brně v roce 1974). Náleží mu prvenství v interpretaci železných sekerovitých hřiven jako naturálního platidla vnitřní směny 9. století na Moravě (*Velkomoravské železné hřivny jako platidlo* v Numismatických listech 1963). V řadě studií shromáždil cenné materiály k dějinám české numismatiky (*Královský registr a impressor J. J. Klausner* v Právněhistorických studiích z roku 1966). Stěžejním dílem se stala jeho syntéza mincování v českých zemích, vydaná doma i v zahraničí (*Měna v českých zemích od 10. do poč. 20. století*. Opava 1962 a Praha 1977; *Die Währung in der Ländern der Böhmischen Krone*, Graz 1970). Dále úspěšně řešil některé složité problémy z oblasti hospodářských dějin, shromažďoval materiály k otázkám peněžních kursů, mezd, kupní síle peněz, celním tarifům a řadě dalších administrativně ekonomických opatření starší i nové doby.

Věnoval se také přednáškové činnosti, a to z velké části v zahraničí, zejména v numismatických sekcích Poskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego ve Varšavě a v Krakově v rámci spolupráce s polskými numismatiky. Dlouhá a bohatá byla jeho činnost v řadě odborných komisí při Československé akademii věd i fakultách vysokých škol (Numismatická komise ČSAV, moravská sekce v Brně; Komise pro dějiny cen a mezd na filozofické fakultě v Brně a další).

Za svou práci obdržel řadu domácích, ale i zahraničních ocenění. Zejména to byla stříbrná medaile Národního muzea v Praze za spolupráci a rozvoj numismatiky, stříbrná medaile Františka Palackého za významný badatelský přínos v oblasti numismatiky, záslužná medaile České numismatické společnosti, pamětní medaile Gustava Skalského za celoživotní badatelský přínos v oblasti české středověké numismatiky, stříbrná medaile hornické Příbrami, stříbrná medaile Národního technického muzea v Praze, pamětní medaile Vysoké školy báňské v Ostravě atd.

Na sklonku svého života se Jaroslav Pošvář ještě dočkal znovuotevření právnické fakulty v Brně. V roce 1969 se stal jejím profesorem a vedoucím katedry správního práva. V roce 1970 však musel na základě účelového zákona o věku učitelů vysokých škol znovu odejít do důchodu. V témže roce mu ještě udělila Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně hodnost kandidáta historických věd jako uznání dvacetileté práce v oboru historie. Určitý čas byl členem vědecké rady brněnské právnické fakulty a publikoval ve fakultních edicích. K problematice správního práva a veřejné správy se však již trvaleji nevrátil.

Když profesor Pošvář 19. února 1984 zemřel, uzavřel se život erudovaného vědce, úspěšného pedagoga a činorodého člověka.

Prameny:

Archív MU v Brně

SCHELLE, K. – PRŮCHA, P.: *Život a dílo prof. JUDr. Jaroslava Pošváře, CSc.* Právnické sešity, č. 38. Brno: Masarykova univerzita 1993, 39 s. (ISBN 80-210-0710-9)

SCHELLE, K. – PRŮCHA, P.: *Jaroslav Pošvář*, Právní praxe, 42, 1994, č. 4, s. 245 – 246.
(ISSN 1210-0900)

VOJÁČEK, L.: *Jaroslav Pošvář*. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938). Uspořádala a sestavila P. Skřejpková. Praha: Linde 2009, s. 472 – 475 + přílohy.